

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 12 (1984/1985)

Številka 5

Strani 242-243

Peter Legiša:

FRANC MOČNIK IN NJEGOVO DELO

Ključne besede: novice, matematika, bibliografija, biografija, zgodovina matematike, Franc Močnik.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/12/763-Legisa-Mocnik.pdf>

© 1985 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

© 2010 DMFA - založništvo

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

FRANC MOČNIK IN NJEGOVO DELO

Pred dvema letoma je aktiv asnovne šole v Cerknem s sodelovanjem Društva matematikov, fizikov in astronomov Slovenije priredil razstavo matematičnih učbenikov Franca Močnika. Čeprav se na ogled postavljene knjige niso odlikovale s kako posebno opremo ali lepimi ilustracijami, so uživale nedeljeno občudovanje obiskovalcev. Kako tudi ne, saj je bilo različnih naslovov toliko, da je bilo težko verjeti, da je vse to delo enega samega človeka. Poleg originalov v nemščini je bilo tu veliko število prevodov. Videli smo lahko slovenske izdaje, ki so izšle skoraj obenem z nemškimi: "Napeljevanje iz glave poštevat za prvi klas ljudskih šol" (1846), pa "Napeljevanje v računstvo za drugi in tretji klas farnih in glavnih šol" (1847). Tu je bila tudi v Beogradu izdana "Algebra za gimnazije Knjažestva Srbije", ki predstavlja eno od kakih *štirideset* Močnikovih knjig, izdanih v srbskem jeziku.

Težko boste verjeli, toda samo v madžarskem jeziku je izšlo kakih petdeset različnih prevodov Močnikovih učbenikov za osnovno in srednjo šolo. Približno enako velik kup bi sestavljale italijanske izdaje. Le nekaj krajši je seznam čeških in poljskih, slovenskih in hrvaških prevodov. Dolgi so tudi spiski romunskih in ukrajinskih izdaj. Močnikove knjige imamo tudi v albanščini in bolgarščini.

Na razstavi je vzbujalo pozornost še nekaj drugega, in sicer število izdaj, ki so jih doživeli ti učbeniki. Videli smo lahko napise "dvainštirideseta izdaja", "osemintrideseta izdaja" ...

Povejmo zdaj nekaj o piscu te neverjetno uspešne serije. Franc Močnik se je rodil leta 1814 v Cerknem. Doma so imeli kmetijo in gostilno. V Ljubljani je hodil v licej, kjer ga je učil tudi Matija Čop. Nato se je vpisal na bogoslovje v Gorico, ga končal, vendar ni postal duhovnik, pač pa učitelj na glavni šoli v Gorici.

Zdi se, da je takrat Močnik začutil v sebi nekakšen notranji klic, ki ga je usmeril v pozneje tako uspešno kariero. Ohranjeno je pismo prijatelju, v katerem piše: "Učiteljevo delo je verjetno važnejše, kot se nam zdi. Gre tudi za vzgojo mladeničev, ki naj bi sestavljali prihodnji srednji razred, za vse večjo blaginjo in moralo ..." Takrat je srednja šola bila namenjena le zelo majhnemu številu mladih, ki so po končanem študiju lahko računali na precejšen vzpon po družbeni lestvici.

Ob poučevanju matematike je Močnik študiral in leta 1840 v Gradcu dobil naslov doktorja filozofije. Isto leto je izdal prvo knjigo, priročnik za pouk računstva. Leta 1846 pa so po predhodni odobritvi dvorne študijske komisije začeli tiskati njegove računice, ki so se takoj uveljavile tako znotraj avstrijskega cesarstva kot v nekaterih sosednjih državah. Pozneje je začel pisati še učbenike za srednje šole, tako da je čez kakih deset let s svojimi knjigami pokrival vse smeri osnovnega in srednjega šolstva. Do svoje smrti je te knjige predeloval in prilagajal potrebam časa, pozneje pa so to delali drugi in tako nekatere učbenike ohranili pri življenju celo do druge svetovne vojne.

Vrnimo se k življenjepisu. Potem, ko je bil nekaj let v službi daleč od domovine — na tehniški akademiji v Lvovu in na vseučilišču v Olomucu — se je leta 1850 vrnil v Ljubljano kot deželni šolski svetovalec. Ta položaj je bil združen s precejšnjimi pooblastili in izkoristil jih je za to, da je uveljavil slovenščino v šolah na Kranjskem. Čeprav so ga poznali kot človeka mehkega srca, je bil pri tem odločen in brezkompromisen. Ko so se učitelji na ljubljanski normalki upirali vpeljavi slovenščine, jim je zagrozil kar z odpustom! Tako je slovenščino postavil v enakopraven položaj z nemščino. Njegova zasluga je tudi, da so izšli slovenski Abecednik ter Prvo in Drugo berilo.

Leta 1860 se je preselil v Gradec, kjer je opravljal enako službo kot v Ljubljani. V Gradcu je živel do smrti leta 1892. Omenimo naj, da je kot priznanje za svoje delo dobil viteški naslov.

Morda se boste vprašali, kako bi na nekdanj tako uspešne Močnikove učbenike gledali danes. Avtor teh vrstic lahko zapiše, da imajo knjige še po sto in več letih poseben čar. Razlaga je živa in nazorna, zgledi in naloge so življenjski. Bralcu postane hitro očitno, da gre za delo zelo nadarjenega in sposobnega človeka. Kot tako v mnogih pogledih še danes zbuja občudovanje.

Peter Legiša